

Književna poročila

past, t. j. priliko za pobeg, a ga potlej vnovič ujemó toliko bolj osumljenega. Tudi drugi njegov poskus, da bi ušel iz grajske temnice, se izjalovi. Druga postaja se zove Gorica, kjer ga namestnik Attems, prikrit privrženec evangeljske veroizpovedi, sicer skuša po svojih močeh ščititi, a fanatični župnik Nepokoj mu ne dá pokoja. V Vidmu pa ga slednjič sodi cerkveno sodišče. O zadnji postaji se je pisatelj menda nekoliko poučil v Grudnovi Zgodovini slovenskega naroda. Ne vem pa, ali mu je kaj služila knjiga A. Lukovič: Luteranstvo na Goriškem, pač pa baje znana Capudrova razprava.

Kupljenika prešinja dvojna strast: gorečnost za hišo božjo in skrb za lastno hišo, za svojo družino. Zlasti ga peče negotovost o njegovi mladoletni hčeri Štefaniji, ki mu jo je zapeljal njegov prijatelj, duhovski sobrat. Ob takih trenutkih postaja razvnet, ves človeški v svojih rodbinskih čuvstvih.

Avtorju je domala samo dejanje pri srcu. Popisovanje je kaj neznatno, le bolj slučajno izvemo nekaj potez o junakovi vnanjosti. Ker potemtakem skoro ni nobenih stranpotic (slika verskoblaznih skakačev in bičarjev je mimogrede načrtana), se zgodba premo razvija proti svojemu koncu. Konca pa na žalost ne doznamo, »Gospod mu je poslej naklanjal še mnogo ugodja in mnogo bridkosti in Peter je oboje sprejemal z vdanostjo in blago voljo«, tako izzveneva beseda o navdušenem pridigarju. Kaj pa je z ženo in hčerjo, ostane odprto vprašanje. Nedostatek zgodovinskih virov je po vsem videzu branil izreči kaj dokončnega o njuni usodi. Na ta način je ta križev pot še daleč od 14. postaje.

Ko bereš to zgodbo, ki je ponekod izredno napeto zasukana, dobiš dojem neobičajne deviške svežine. Umotvor bi primerjal metulju, ki mu še ni nepoklican dotik oskrnil bisernih kril. Ta krila so poškropljena z blestečimi lisami, ki povečujejo sijaj, namreč kratke, učinkovite prispodobе. Reka — »silna kača, ki je učarala bela jagnjeta na zeleni loki« (1) ... »Tam daleč je pomežiknilo solnce zadnjikrat — dete, ki se stisne v blazine in zaspi« (16). Soča: »Petru se je zdela vsa dolina velika violina z eno samo močno struno, ki je drgetala na njej pesem o domotožju, o ugaslem solncu ...« (18) ... »Tresk je padal na tresk, kakor da mlati na nebu vsa vražja žlahta« (29) itd. Včasih se misel zgosti v krilatico: »Izpolnitev, ta dvorski norec: kličete in kličete, dolgo je ni, in kadar pride, osmeši človeka pred njim samim« (13). Tudi šaljiva struna zabrne, primerjaj prizor v podzemski ječi (21).

Ko posebnost Pastúškinovega sloga, izvirajočo iz želje po gosto nasičenem izrazu, pa naj omenim številne zložene ukrasne pridevke: resnozelená ruta, pristikavonežni svet, rožnonapeta usteca, živostrupene koprive i. dr.

Povest, ki je leta 1911. upravičeno dobila v »Ljubljanskem Zvonu« slovstveno nagrado, priča o pisateljevem globokem spoštovanju do materinščine. On, ki prišel med Sloveni je najdalje, namreč v Videm kakor njegov Kupljenik, je kakor malokdo med nami oblekel svojega prvenca v čisto opravo, ki ga močno približuje Breznikovemu jezikovnemu idealu.

A. D.

France Bevk: Rablji. Gorica 1923. Izdala in založila Narodna knjigarna. Knjigo je opremil Lojze Špacapan. Str. 106.

Mračna knjiga. Sence težkega veka jo odevajo, veka, v katerem je človek postal »rabelj« in strl v sebi spomin podobe božje in se po svojem dejanju in nehanju podredil samo fizičnim zakonom boja za obstanek, boja za utešenje pohlepa, sovraštva, zavisti, krvoločnosti. Le redko je zakričalo iz brezna po solncu, a še ta krik je bil moten, bilo je obupno spoznanje in priznanje:

Književna poročila

«Morilec sem! Pripravljen sem umoriti vsakogar. Ne razločujem predmeta od človeka, smreke od leoparda, prijatelja od sovražnika. Borim se za življenje in smrt, bijem in morim...» (Str. 10.)

Toda vest se upre. «Ali je v besedi vojna že vesoljno odpustanje? Kdo je postavil meje, če ne Bog? To je zlo, zlo!» (Str. 16.)

Kriki prebujene vesti žarijo iz vseh dvaindvajset črtic, prelivajo se kot ognjena reka življenja, ki bi rada oprala vso grozo črnega zla. S psihološko opazovalnostjo, prožeto s srčnostjo, je pisatelj prikazal trpljenje enega izmed milijonov, ki se ga okleplje že blazna groza pred uganko strahotnih dogodkov.

«Grozno je spoznati, da je človek ustvarjen za nekaj drugega in ne za akte in da smrt ne more biti edini cilj. — Čemu je bilo življenje? Čemu?» (Str. 58.)

Ali ne modruje prav tako Dementjev, junak romana «Jarem vojne» (Leonid Andrejev), ki se tudi upira zaslužnjenju in se reši v vseodpuščanje in vseusmiljenje. Da, andrejevska teža ždi na «Rabljih», ki so veren odsev «let strahote», a vendar je med «Podobami iz sanj» in med Bevkovim ogledalom velika razlika. Cankar je zrastel iz brezna v metaforičnost sanj in odtod v zarje, ki jih že obliva godba sfer in njegova beseda poje kot blagovest, kot tolažba na tretje kraljestvo, ki utegne vzkliti kot roža ob breznu. Bevk se le redko kdaj sprostí v metaforičnost. Najbližji je «Podobam» morda v «Povodni roži». Tudi «Tri suhe hruške» temelje na vzporednosti dveh svetov, dasi je zanj značilno uprav Rusom lastno neizprosno vrtanje in vrtanje v skalo najtrših zagonek.

«Ali v ječo, ali v norišnico, tretjega ni.» (Str. 78.) To spoznanje bi lahko napisal kot geslo celi knjigi. Tretjega ni za tistega, ki bi se skušal upreti redu, usodi. Tretje pa, rešitev v mistiko, je že več kot leposlovje, več kot umetnost sama, je že življenje v kraljestvu Duha.

Bevkova knjiga pa ostane za nas pretresljiv spomin na čase, ki so bili in ki še bodo.

Miran Jarc.

France Bevk: Tatič. Izdala in založila Naša založba v Trstu, 1923. Str. 86.

Starejši gospod, ki se je povzpél do odličnega družabnega mesta, pripoveduje v večerni družbi o grenki mladosti in o tatvini, ki jo je zagrešil predavnimi leti in se dvignil z njo «za eno stopnjo bliže spoznanju vsega onega skrivnostnega miru v človeku, ki mu pravimo modrost»... Bil je nepokvarjen kmetiški sin in se je v neki prodajalni z mešanim blagom v mestu učil kot vajenec. Toda «svet naredi vse... Iz slabega je sezidan in pobarvan z dobrim». Plahi fant ob mikavnih nepoštenih zgledih tovariša postane tatič in se mora ponižan in osramočen vrniti v domačo vas. Od tam se preizkušen in ojačen vrže v novo življenje.

Povest je preprosta in poučna. Življenje trgovskih vajencev za pultom in v nedeljah popoldne je pisatelj napodobil vestno. Tatičeve boje za dobro in zlo (komij Josi) je pozajel mestoma ginljivo. Jezik je enostaven. Sicer pa po «Faraonu», «Rabljih» in nekaterih črticah v «Domu in Svetu» ta povest za Bevkov razvoj ne pomeni dosti.

Mnogo zanimivejša bi bila črtica «Moja mati», pridejana «Tatiču», če bi ji preveč ne kumoval Ivan Cankar, ki je prvi v solzah in sanjah, v trpljenju in poveličanju razgrnil pred nami bolešni Veronikin prtljaž naše kmetiške matere.

Knjigo je opremil Tone Kralj.

Pavel Karlin.

Lipovec L.: Spodobni ljudje. I. Čisto rodoljubje. II. Roka roko... III. Živeti. IV. Iskrena ljubezen. Epilog: Prekvašeni svet. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1924. (Splošna knjižnica, zvezek 30., 31., 32., 33., 34.)